

УДК 327.8(470+571:479.225)“201”
DOI 10.30970/vir.2019.46.0.10367

РЕСПУБЛІКА ПІВДЕННА ОСЕТІЯ ЯК МАРІОНЕТКОВА ДЕРЖАВА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Ольга Теленко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-41-32,
e-mail: oliatelenko@gmail.com*

Досліджено особливості відносин Республіки Південна Осетія з Російською Федерацією. Показано, що Південна Осетія залежить від Росії у різноманітних сферах і фактично є маріонетковою державою останньої. Узалежнюючи цю де-факто державу, Росія переслідує низку цілей, таких як дестабілізація внутрішньополітичної ситуації у Грузії, перешкодження її євроатлантичному курсу, зміцнення російських кордонів на Південному Кавказі, задоволення своїх геополітичних амбіцій, відкриття нових можливостей для російської економіки.

З'ясовано, що російсько-південноосетинські відносини побудовані на широкій договірній базі, що спричиняє фактичне поглинання цієї де-факто держави Росією. Охарактеризовано Договір між Російською Федерацією та Республікою Південна Осетія про союзництво та інтеграцію 2015 р., який має ключове значення для розвитку відносин двох держав. У статті наголошено, що Росія фактично здійснює неофіційну окупацію цієї невизнаної республіки, втручається у її політичні процеси. РФ має військові бази на території Південної Осетії, здійснює захист кордону між де-факто державою і Грузією, реалізує процес бордеризації.

Констатовано, що політика «паспортизації» спрямована на зближення цієї де-факто держави з державою-патроном і збільшення довіри південноосетинського населення до російського уряду, надає населенню регіону низку переваг. Показано, що без фінансування РФ Південна Осетія не могла б розвиватися, адже економічна допомога є головним джерелом її доходів. Росія вкладає значні кошти в інфраструктуру Південної Осетії, виплачує зарплату бюджетникам і пенсії, а також є головним торговельним партнером самопроголошеної республіки. Зв'язок держав підсилюється тим, що російська мова, як і осетинська, є державною мовою цієї невизнаної республіки. Це полегшує пропагандистську діяльність Росії в південноосетинському суспільстві. Підкреслено, що політика Росії в регіоні зачіпає інтереси Європейського Союзу, США та Китаю. Розглянуто можливі сценарії розвитку російсько-південноосетинських відносин у майбутньому.

Ключові слова: Південна Осетія; Росія; де-факто держава; політика «паспортизації»; іредентизм.

Постановка проблеми. Республіка Південна Осетія – невелика за площею (3 900 км²) і населенням (53 500 осіб) де-факто держава, яка існує в умовах обмеженого визнання з боку міжнародної спільноти. Вона має дипломатичні відносини лише з Росією, Нікарагуа, Венесуелою, Науру, Сирією, а також з такими невизнаними державами, як Придністровська Молдавська Республіка, Республіка Абхазія і Нагірно-Карабаська Республіка. Найтісніше Південна Осетія зв'язана з Росією як державою-патроном, що надає їй активну політичну, економічну та військову підтримку. Ця де-факто держава щораз сильніше втягується в орбіту російського впливу, хоча, з точки зору міжнародного права, є частиною Грузії. Щораз більше вона перетворюється на регіон Росії без формального оформлення суверенітету РФ над цією територією. Зазначимо, що Росії зміна кордонів на Південному Кавказі не потрібна, адже вона й без цього контролює Південну Осетію, втручаючись у найрізноманітніші сфери її розвитку. Своєю чергою, Південна Осетія, як маріонеткова держава Російської Федерації, навряд чи змогла б функціонувати без допомоги останньої і, найочевидніше, без російського протекторату була б повернута до складу Грузії. У політичній науці термін «маріонеткова держава» вживають на позначення «утворень, які, незважаючи на те що зберігають зовнішні ознаки звичайної держави, повністю залежать від іноземної держави і контролюються нею» [16, р. 44]. Це визначення чітко характеризує статус Південної Осетії, яка має стратегічне значення для зміцнення позицій Росії на Кавказі та ускладнює зближення Грузії з державами Заходу.

Мета дослідження – показати залежність Південної Осетії від Російської Федерації, що проявляється у різних сферах розвитку самопроголошеної держави.

Стан розробки зазначеної проблематики. Відносини Росії та Південної Осетії можна вважати малодослідженою темою в українській політичній науці. Цю проблему частково розглянуто у працях українських дослідників А. Гольцова, О. Снігіря, П. Черника. Розвитку Південної Осетії та її відносин із РФ торкалися такі іноземні вчені, як Е. Гамільтон, А. Геррітс, Т. Джерман, О. Іванов, К. Качачія, Дж. Ларсен, М. Отарашвілі, С. Саарі, А. Сергєєв, С. Сулейманов.

Результати дослідження. У період існування СРСР Південна Осетія була автономною областю Грузинської Радянської Соціалістичної Республіки. Проте 1989 р. відносини між ними загострилися, що було пов'язане спочатку з намаганням південних осетинів підвищити статус свого регіону в межах Грузинської РСР, а після розпаду СРСР – із прагненням населення регіону незалежності від Грузії. Сепаратистські устремління більшої частини населення Південної Осетії спровокували відкритий конфлікт між сторонами, який тривав з 5 січня 1991 р. до 24 червня 1992 р. Як зазначає О. Снігир, під час конфлікту початку 90-х років ХХ ст. Росія активно допомагала сепаратистам Південної

Осетії військовою технікою та фінансами, а роль незаконних збройних формувань військових найманців і добровольців із Росії, які брали участь у військових зіткненнях проти грузинських збройних сил, була значною, незважаючи на те, що відкрито російські військові сепаратистів у протистоянні з Грузією не підтримували [10, с. 2]. Конфлікт завершився Угодою про принципи врегулювання грузино-осетинського конфлікту між Росією та Грузією, відповідно до якої на території Південної Осетії були дислоковані Змішані сили з підтримання миру (ЗСПМ) у складі трьох батальйонів – російського, грузинського та осетинського. Роль миротворця давала змогу Росії впливати не лише на розвиток Південної Осетії, а й на весь південнокавказький регіон. Медіаторство у південноосетинському конфлікті допомогло їй утвердитися в регіоні та заручитися підтримкою південноосетинського населення.

Росія позиціонує себе єдиним спадкоємцем геополітичної спадщини колишнього Радянського Союзу. Активне втручання у миротворчі та посередницькі ініціативи щодо розв'язання територіальних суперечок і етнічних конфліктів на пострадянському просторі було і є пріоритетом Російської Федерації. Залежність невизнаних держав від Кремля вважають у Москві ключовою передумовою російського довгострокового впливу на її сусідів, які мають на своїй території етнічні й територіальні конфлікти [24, р. 7]. Як зазначає К. Какачія, «з метою досягнення повного контролю регіону (Південного Кавказу. – *О.Т.*) застосовано політику «розділяй і володарюй», яка передбачала створення мікродержав і зон нестабільності, що дали змогу Росії залишитися домінуючим регіональним актором» [17, р. 88–89]. Саме Південна Осетія є сприятливим ґрунтом для втілення ідеї поширення авторитету Росії на теренах колишнього СРСР.

Однак зазначимо, що Росія, впливаючи на розвиток Південної Осетії від часу її виникнення в 1992 р. у результаті південноосетинського конфлікту, офіційно визнала цю де-факто державу аж після російсько-грузинської війни 2008 р., в якій брали участь Грузія, з одного боку, і Росія разом із сепаратистами з Південної Осетії та Абхазії – з іншого. Приводом до війни стали взаємні звинувачення Росії та Грузії у підготовці війни на початку 2008 р. У липні почалися військові зіткнення між грузинами та сепаратистами, що в серпні 2008 р. переросли у запеклу боротьбу між ними. Наступ двох тактичних груп 58-ї російської армії, дислокованої за Кавказьким хребтом, який відокремлює Північну Осетію, що входить до складу РФ, від грузинської Південної Осетії, розпочався у ніч на 8 серпня [8]. Російсько-грузинська війна тривала п'ять днів і завершилась підписанням угоди між Росією та Грузією про припинення вогню. Згідно з угодою, Росія мала вивести війська до 1 жовтня 2008 р., однак військові продовжили просування углиб грузинської території. На думку П. Черника, грузино-російська війна 2008 р. була спробою Росії відновити статус держави світового значення. Крім цього, дестабілізація політичної ситуації у Грузії мала розв'язати й інші завдання: не допустити її вступу до НАТО й унеможливити будівництво «неросійських» шляхів транспортування енергоносіїв [12, с. 13].

Порушення територіальної цілісності Грузії і підтримання функціонування на її території невизнаних республік має на меті послабити цю державу. Росії не вигідний демократичний і незалежний розвиток Грузії, так само як і її тісні зв'язки з Заходом. Москва побоюється, що успішна інтеграція Грузії з євроатлантичними структурами спричинить втрату впливу й авторитету Росії не лише на Кавказі, а й на всьому пострадянському просторі. Останніми роками Грузія продемонструвала, що на Кавказі може існувати сучасна демократична держава, економіка якої розвивається без державного втручання і в якій низький рівень корупції. Економічно й політично стабільна Грузія може бути взірцем для інших пострадянських держав, а також для кавказьких республік Російської Федерації. Для Кремля такий сценарій є небезпечною і напруженою грою з нульовою сумою, адже Росія прагне відновити колишній світовий порядок, у якому Москва знову відіграватиме ключову роль і стратегія якої полягатиме у породженні страху перед Росією з метою примусового підпорядкування суперників [17, р. 89].

Південна Осетія – доволі важливий геополітичний «плацдарм» РФ на території Південного Кавказу. Завдяки тісному зв'язку Південної Осетії з Росією, остання може завдавати ударів Грузії у різних напрямках. Крім цього, патрована Росією Південна Осетія фактично отримала від неї карт-бланш для провокацій щодо Грузії і повзкої окупації частин її території [1].

Південна Осетія важлива для Росії з економічної та інвестиційної перспектив, оскільки цей регіон багатий на природні ресурси. Тут залягають понад вісім мільйонів тонн розвіданих запасів свинцево-цинкової руди, доволі великі родовища нафти і газу, вапняку, нефриту і нікелю. Географічне розташування сприяє розвитку нетрадиційних джерел енергії (сонячної та вітрової), а клімат – поширенню рибного господарства та бджільництва. За системного інвестування в економіку цієї де-факто держави Росія може не тільки домогтися суттєвого поліпшення місцевої фінансово-економічної ситуації, а й відкрити нові можливості для власної економіки [3].

Російсько-грузинська війна 2008 р. зміцнила зв'язки РФ із південноосетинською де-факто державою. Указом президента РФ 26 серпня 2008 р. Південну Осетію визнали суверенною та незалежною державою, а 9 вересня 2008 р. Росія налагодила дипломатичні відносини з нею. Визнання Південної Осетії посилило роль РФ як головного партнера і спонсора регіону. Уже 17 вересня 2008 р. Росія підписала Договір про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу з Республікою Південна Осетія. Сьогодні їхня договірно-правова база налічує понад 70 документів [5].

Ключову роль у російсько-південноосетинських відносинах відіграє Договір між Російською Федерацією та Республікою Південна Осетія про союзництво та інтеграцію, підписаний 18 березня 2015 р., який забезпечує майже повну інтеграцію правової, військової, економічної та соціальної сфер двох держав. Договір передбачає узгоджену зовнішню політику (ст. 1), формування спільного простору оборони та безпеки (ст. 2), інтеграцію митних органів двох держав (ст. 5), спрощення процедур щодо набуття громадянства Республіки Південна

Осетія громадянства Російської Федерації (ст. 6), сприяння Південній Осетії з боку РФ щодо підвищення середньої заробітної плати працівників державних і муніципальних установ, а також пенсій громадян Росії, які постійно проживають на території Південної Осетії (ст. 7, 8), сприяння Російською Федерацією Південній Осетії у розвитку освіти й науки, допомогу в реалізації програм розвитку культури, мистецтва, російської та осетинської мов, спорту й туризму, сприяння Росією в розвитку Республіки Південна Осетія в рамках інвестиційних програм соціально-економічного розвитку (ст. 10, 11, 12) [5]. У договорі зазначено, що за умови, якщо одна з договірних сторін зазнає агресії (збройного нападу) будь-якої держави, групи держав або незаконних збройних формувань, це розглядатимуть як агресію (збройний напад) також проти іншої договірної сторони (ст. 2) [2]. Договір дає юридичні підстави для активного втручання Росії у розвиток Південної Осетії і робить їхню взаємодію всеохоплюючою. Відповідно до нього внутрішня і зовнішня політика Південної Осетії тісно пов'язана з політикою її держави-патрона.

Як вважає Т. Джерман, хоча в договорі 2015 р. між Росією і Південною Осетією йдеться про перехід на новий рівень міждержавних відносин і сприяння національним інтересам обох держав, однак його зміст засвідчує, що Південна Осетія прямує до того, щоб стати частиною Російської Федерації. Договір «легалізує» російський вплив у Південній Осетії та віддаляє час примирення з Грузією [13, р. 159–164]. Його укладено терміном на 25 років із автоматичною пролонгацією, що фактично зв'язує дві держави на необмежений час. Політика Росії націлена на ізоляцію Південної Осетії від Грузії. Держава-патрон розглядає її як територію, за допомогою якої може розхитати внутрішньополітичну ситуацію у Грузії, ослабити її геополітичну орієнтацію на Захід, а також її позиції на міжнародній арені. Протекторат Росії над Південною Осетією зменшує шанси Грузії повернути собі цю територію і є спробою РФ посилити вплив на пострадянському просторі та відновити свій статус як великої держави.

Зв'язок Росії та Південної Осетії настільки потужний, що це дає підстави А. Геррітсу і М. Бадеру вважати термін «де-факто незалежна держава» помилковим щодо характеристики Південної Осетії. Вона розвивається незалежно від Тбілісі, проте залежить від Москви до такої межі, яку зрідка можна побачити між державами, що визнають незалежність одна одної. Вона має усі ознаки незалежної держави, включаючи політичні інституції, однак автономна реалізація її політики обмежена або прямим втручанням Росії, або опосередковано – залежністю від російського фінансування [14]. Такої ж думки дотримується С. Саарі, зазначаючи, що важко визначити хоча б якісь ознаки суверенітету у теперішній Південній Осетії [23]. Підкорений статус цієї території великою мірою диктується настроями південноосетинського суспільства, налаштованого проросійськи і націленого на входження регіону до складу РФ. Причиною є етнічна структура населення регіону, провідне місце в якій посідає осетинський етнос, що тяжіє до свого північного сусіда.

Дії Росії в Південній Осетії М. Отарашвілі називає російською тихою анексією [21]. РФ має доволі багато важелів для контролю південноосетинської

території. За Угодою про спільні зусилля щодо захисту державного кордону від 30 квітня 2009 р. Південна Осетія делегувала російській стороні повноваження щодо захисту свого «кордону» з Грузією. Ці завдання виконує Прикордонне управління ФСБ Росії у Республіці Південна Осетія. На підставі Угоди про об'єднану російську військову базу на території Республіки Південна Осетія від 7 квітня 2010 р. тут розташована 4-та об'єднана російська військова база, завданням якої є захист суверенітету і безпеки Російської Федерації та Республіки Південна Осетія [5]. Отож на території останньої постійно перебувають приблизно 3 500 російських солдатів, а так званий кордон між Південною Осетією та Грузією охороняють 1 500 російських прикордонників [23].

Російські військовики дислокуються в Цхвінвалі, Джаві, Ахалгорі, Канчаветі, Сінагурі, що дає змогу Росії домінувати на значних територіях Східної і Західної Грузії. База в Ахалгорі розташована на відстані 50 км від Тбілісі, отож має важливе стратегічне значення для Москви. Вона забезпечена танками, артилерією, ракетними установками і системами протиповітряної оборони й, відповідно, становить серйозну загрозу для грузинської столиці і перекриває доступ до східно-західного шосе, яке російські війська захопили 2008 р. Утвердження присутності Росії в регіоні дає їй змогу контролювати не лише Південну Осетію, а й свої неспокойні території на півночі Кавказу [25, р. 8].

Російській політиці в регіоні допомагає позитивне ставлення південноосетинського керівництва до російської допомоги їхній де-факто державі та російській військовій присутності. Зокрема, у вересні 2015 р. під час параду, присвяченого 25-й річниці «незалежності» Південної Осетії, президент Л. Тбілов дякував Росії за підтримку, характеризуючи її як єдиного гаранта безпеки республіки та найважливішого союзника і партнера. Він описував наявність російської військової бази як гарантію миру і територіальної цілісності своєї країни [13, р. 155]. Присутність російських військових на території Південної Осетії є гарантією де-факто незалежності регіону від Грузії та збільшує ймовірність офіційного об'єднання цієї невизнаної республіки з РФ.

Уже 2013 р. Росія почала процес контролю додаткової грузинської території, так звану бордеризацію. Під час інцидентів, які виникли навесні того року, російські солдати і південноосетинська міліція стали посувати адміністративний кордон углиб грузинської території, захоплюючи частини території, які до того були під управлінням Тбілісі [20, р. 1]. Росія здійснює цей процес поступово, щоб уникнути негативної реакції [18, р. 1]. Отож будинки або поля грузинів, які проживають поблизу лінії розмежування Південної Осетії та Грузії, можуть із часом опинитися по інший бік «кордону» внаслідок того, що російські бульдозери розчищають місцевість під дороги, на яких встановлюють спеціальні бар'єри і знаки. Ті, хто намагається перетнути межу, опиняються під загрозою бути затриманими на невизначений термін російською або сепаратистською владою [15, р. 10–11].

За задумом Росії, процес бордеризації має на меті підірвати суверенітет Грузії та її територіальну цілісність. Він деморалізує грузинське суспільство, послаблює довіру до уряду Грузії, перешкоджає процесу примирення та мирної реінтеграції території Грузії, створює регіональну нестабільність і дає можливість Росії при бажанні напасти на Тбілісі у будь-який момент. Процес бордеризації переслідує певні цілі Росії в енергетичній галузі. Так, адміністративний кордон Південної Осетії тепер перетинає нафтопровід Баку–Супса, потужність якого 145 000 барелей у день. Він є важливим доповненням до нафтопроводу Баку–Тбілісі–Джейхан, який проходить через південну Грузію [20, р. 1–5].

На думку К. Какачія, бордеризація допомагає Росії досягти п'яти стратегічних цілей: демонструє нові докази послаблення суверенітету Грузії; дає змогу Росії легко перешкоджати транспортуванню вуглеводневих ресурсів; провокує появу нових форм психологічної війни проти грузинського суспільства (що, своєю чергою, спричиняє втрату довіри народу Грузії до свого уряду); перешкоджає інтеграції Грузії у НАТО, оскільки держава має постійний конфлікт на своїй території; демонструє грузинській громадськості, що її проблеми не можуть розв'язати НАТО та ЄС [18, р. 4].

Між Росією та Південною Осетією спостерігається тісний взаємозв'язок у політичній сфері. Державні інституції створені за російським зразком. Законодавство щодо їхнього створення часто ідентичне з російським законодавством, адже Росія – авторитарна держава, отож сподівається отримати вигоду від існування авторитарних держав по сусідству [14; 23]. Втручання РФ у політичні процеси Південної Осетії та в її законотворчість спрямоване на остаточну втрату Грузією свого регіону. Тим більше, що населення цієї де-факто держави підтримує такий розвиток подій.

У Південній Осетії доволі потужні іредентистські устремління населення у бік Росії, а об'єднання осетинського етносу, який проживає на території РФ і де-факто держави, є важливим завданням обох сторін. Саме з обіцянкою приєднання до Росії на виборах президента Південної Осетії 2017 р. переміг Анатолій Бабілов, який набрав майже 55 % голосів. Ще за три роки до свого президентства він пропонував провести референдум щодо приєднання території де-факто держави до складу Росії [4]. Історично осетини мігрували з однієї частини Осетії в іншу: вони працювали на півночі та повертались у південну частину під час відпусток і виходу на пенсію. Із розпадом СРСР осетинська територія опинилась у складі двох різних держав. Це ускладнило проживання південних осетинів відокремлено від північної частини. Єдину можливість об'єднання двох частин осетинського етносу вони вбачають у приєднанні південної частини регіону до Російської Федерації [19]. Як відомо, розколоті етноси часто є причиною сепаратистських настроїв у проблемних регіонах, націлених на відновлення історичного зв'язку в межах однієї держави.

Приблизно 90 % населення Південної Осетії мають російські паспорти. Законодавство Південної Осетії дозволяє її жителям подвійне громадянство лише в тому випадку, якщо друге – громадянство Російської Федерації [22,

р. 228]. Росія почала систематизовану політику «паспортизації» на початку 2000-х років після обрання В. Путіна президентом. Критики такої політики (наприклад, грузинські лідери) вважають, що це було частиною підготовки російського захоплення регіону. Політика «паспортизації» мала на меті створити «співвітчизників», яких вона згодом могла б захистити військовим шляхом [23]. Ця політика розглядається як ефективний засіб посилення прихильності жителів Південної Осетії до Росії та, відповідно, послаблення їхньої прихильності до Грузії, а також дає змогу Росії аргументувати своє втручання в регіоні відповідальністю за його захист, як це відбувалось під час конфлікту з Грузією 2008 року [14]. На думку А. Гольцова, оскільки більшість населення Південної Осетії має російське громадянство, влада РФ може під гуманним приводом і на легітимних засадах застосувати військову силу для захисту цієї невизнаної держави [1]. Політику «паспортизації» у Південній Осетії можна розглядати як елемент експансіоністської політики Росії на пострадянському просторі загалом і на території Грузії зокрема. Надання громадянства уможливило втручання Росією у внутрішню і зовнішню політику Південної Осетії та спрямоване на підвищення рівня лояльності місцевого населення до держави-патрона.

Реалізацію політики «паспортизації» у Південній Осетії місцеве населення підтримувало і з практичних міркувань. Багато жителів Південної Осетії мали радянські паспорти, які втратили чинність. Вони не мали грузинських паспортів, оскільки не визнавали грузинського суверенітету, а, отже, не мали змоги виїжджати за кордон. Грузинський уряд вважає, що жителі Південної Осетії є жителями Грузії, незважаючи на те, що вони не мають офіційних документів на підтвердження цього. Грузинська влада переконана, що політика «паспортизації» є не лише невід'ємною часткою намагань Росії змусити Грузію відмовитися від прозахідної економічної та політичної орієнтації, а й забезпечує міцну основу для майбутніх російських претензій на суверенітет над цими територіями [24, р. 12–13]. Як вважає Дж. Комаї, хоча поїздки в Західну Європу можуть обмежуватись небажанням деяких посольств надавати південним осетинам візу із огляду на їхнє місце проживання, однак російський паспорт у будь-якому разі дає їм більшу свободу пересування [19, р. 8].

Згідно із законом «Про державні мови Республіки Південна Осетія», російська мова, нарівні з осетинською, є однією з двох державних мов [5]. На практиці ж російська мова домінує на державному рівні: багато урядових веб-сайтів не доступні або лише частково доступні осетинською мовою. Статус російської мови посилюється завдяки домінуванню російськомовних засобів масової інформації. Російське телебачення поширюється на всю територію Південної Осетії. Регіон має національні компанії, які транслюють телепередачі осетинською мовою, однак їх мало, а виробнича якість нижча, порівняно з російськими. Отож південні осетини дивляться російськомовне телебачення частіше ніж телебачення осетинською мовою [14]. Двомовність регіону полегшує реалізацію інформаційної політики і пропаганди Росії у Південній Осетії.

Південносетинська де-факто держава фактично не має інших доходів, окрім російського фінансування. Бюджет Південної Осетії на 2019 р. становить 8,7 млрд руб. Із цієї суми 82,5 % доходів – частка фінансової допомоги Росії [7]. Грошовою одиницею, яку використовують у Південній Осетії, є російський рубль, а економіка де-факто держави дуже інтегрована в російську фінансову систему.

Російська фінансова допомога надається Південній Осетії на безоплатній основі та офіційно складається з двох основних частин:

1. *Фінансування інвестиційної програми.* Кошти спрямовують на відновлення інфраструктури Південної Осетії. Інвестиційна програма передбачає виділення конкретної суми на певний час. Фінансову допомогу надсилають на основі заявки від республіки відповідно до міри підготовки проектно-кошторисної документації кожного конкретного об'єкта.

2. *Фінансування поточної діяльності.* Кошти надходять на виплату пенсій, зарплати бюджетникам, медичне страхування та інші соціальні потреби [11].

Утримання Південної Осетії вимагає значних фінансових витрат, однак Росія обирає цей шлях заради збільшення геополітичного простору, на який вона безпосередньо впливає і намагається конвертувати економічну допомогу в політичні переваги на Кавказі.

З 2008 р. Росія побудувала в Південній Осетії асфальтовані дороги, школи, театр, університет. Майже на всіх нових будівлях у центрі Цхінвалі висять таблички «Побудовано з фінансовою допомогою Російської Федерації». За останні десять років Росія виділила Південній Осетії понад 50 млрд рублів (приблизно 790 млн дол. США) [4]. Серед побудованих Росією соціально значущих об'єктів – магістральний газопровід «Владикавказ–Цхінвалі», Транскам, лінія електрозв'язку в Леніногорський район, а також велика кількість установ охорони здоров'я, освіти і культури [5].

Згідно з даними Федеральної митної служби, 2018 р. товарообіг Росії з Південною Осетією сягав 65 567 733 дол. США, з них експорт становив 55 400 083 дол. США, а імпорт – 10 167 650 дол. США. У структурі експорту Росії в Південну Осетію 2018 р. головна частка поставок припала на такі види товарів: мінеральні ресурси – 30 % усього обсягу експорту Росії в Південну Осетію; машини, обладнання, транспортні засоби – 18,25 %; продовольчі товари і сільськогосподарська сировина – 17,96 %; текстиль і взуття – 11,94 %; продукція хімічної промисловості – 8,09 %; метали і вироби з них – 6,97 %; деревина і целюлозно-паперові вироби – 0,88 %. У структурі імпорту Росії з Південної Осетії 2018 р. основна частка товарів припала на такі види товарів: текстиль і взуття – 98,43 % усього обсягу імпорту Росії з Південної Осетії; продовольчі товари і сільськогосподарська сировина – 1,33 %; метали і вироби з них – 0,24 % [6].

Перспективи Південної Осетії отримати в майбутньому повну самостійність примарні. Хоча Росія й визнала її незалежність, однак домінує на цій невеликій території, яка не має справжньої політичної, економічної чи військової автономії

або достатньої влади для прийняття самостійних рішень. До того ж, офіційне визнання Росією Південної Осетії посилило її залежність [25, р. 23].

Південну Осетію можна вважати індикатором ставлення до Росії. По тому, як різні люди, соціальні групи і структури ставляться до Південної Осетії, дуже легко оцінити їхнє ставлення до Росії. Якщо на сторінках газет є компліментарні відгуки про Південну Осетію, то їхні редакції позитивно ставляться до Росії. І навпаки: з почуттям прихованої ненависті сприймають Південну Осетію ті, хто негативно ставиться до Росії. Вони розуміють, яке значення має Південна Осетія для РФ і її безпеки на Кавказі та які наслідки може мати для російської держави зникнення республіки з політичної арени [9, с. 64].

Політика Росії в Південній Осетії зачіпає інтереси великих світових гравців. Європейський Союз, США і Китай зацікавлені в обмеженні російської присутності на Південному Кавказі. Так, Європейському Союзу залежить на транзиті нафти і газу з Азербайджану та Центральної Азії; США розглядають Південний Кавказ як демократичний, прозахідний форпост у нестабільному регіоні; Китай розглядає Кавказький регіон як стартовий пункт для поставок своїх товарів на європейський ринок [20, р. 6]. Отже, Південний Кавказ є місцем боротьби за сфери впливу головних геополітичних гравців. У Південній Осетії Росія поки що виграє цю боротьбу.

Три можливі сценарії розвитку відносин Росії та Південної Осетії виокремлює О. Іванов. За першим сценарієм, Південна Осетія ввійде до складу Російської Федерації на правах окремого суб'єкта (або ж об'єднається з Республікою Північна Осетія – Аланія). Цей сценарій передбачає довгострокове погіршення відносин із Грузією та її західними партнерами, суттєве погіршення ситуації в регіоні. Однак, з урахуванням негативних зовнішньополітичних і економічних наслідків приєднання Криму, які переживає Росія, такий сценарій, на думку О. Іванова, навряд чи буде реалізований. Існує ймовірність, що він здійсниться в середньостроковій перспективі – упродовж наступних п'яти чи десяти років, і лише за умови, що зовнішньополітична кон'юнктура суттєво зміниться на користь Росії. Згідно з другим сценарієм, формальний суверенітет Південної Осетії збережеться, хоча на практиці вона функціонуватиме у формі російсько-грузинського кондомініуму. Цього буде досягнуто, якщо з часом територія Південної Осетії стане відкритою для торгівлі та співробітництва з Грузією. Цей варіант сприяв би розрядці ситуації в регіоні, однак його ще важче реалізувати, ніж перший сценарій. Третій сценарій – збереження статус-кво – не влаштовує жодну зі сторін конфлікту (крім самої Південної Осетії), однак змінити його поки що немає змоги. Крім цього, Росія продовжуватиме роботу зі збільшення кількості держав, які офіційно визнають Республіку Південна Осетія, а Грузія та її західні партнери проводитимуть роботу щодо недопущення цього [3].

Питання приєднання Південної Осетії до Росії є неоднозначним. З одного боку, входження Південної Осетії до складу РФ даватиме змогу керівництву країни простіше вирішувати південноосетинські і загальноросійські проблеми, які мають стосунок до вказаної території, безпосередньо використовуючи для

цього внутрішньоросійську владну вертикаль. Південній Осетії приєднання до Росії дасть додаткові мінімальні соціальні гарантії. З іншого боку, ця ситуація створить і відчутні труднощі. Південну Осетію визнає лише кілька держав. Одна річ – захист і допомога Південній Осетії як незалежному союзнику, зовсім інша – повна інтеграція території, правосуб'єктність якої не визнано переважною більшістю країн. Однак ще більше проблем за такого об'єднання матиме Південна Осетія. Поширення російських правил і норм, які виникли в умовах постперебудовного соціокультурного регресу, на практично незачеплену ним південноосетинську громаду спричинить невдовзі її руйнацію. Прихід великого бізнесу, який скуповуватиме південноосетинські землі, кримінальних і напівкримінальних груп дуже швидко маргіналізує корінне населення і притягне сюди численних мігрантів. Сучасні російські реалії дають підстави побоюватися такого розвитку подій [9, с. 64–65].

Висновки. Південну Осетію можна вважати маріонетковою державою Росії, а тісний зв'язок цих двох держав є беззаперечним. За допомогою своєї політики в Південній Осетії РФ реалізує низку цілей, а саме – посилює вплив на пострадянському просторі, дестабілізує ситуацію у Грузії, ефективно контролює свої прикордонні території в регіоні, перешкоджає іншим міжнародним акторам забезпечувати свої інтереси на Південному Кавказі. На це зорієнтована російсько-південноосетинська договірно-правова база, яка розмиває де-факто незалежність Республіки Південна Осетія та інтегрує її державні структури з російськими. Росія впливає на цю де-факто державу за допомогою військової присутності на її території, політики «паспортизації», фінансових і торговельних зв'язків двох держав. Процес бордеризації дає змогу Росії потужніше утвердитись у регіоні, а створення південноосетинського законодавства на зразок російського ускладнює Грузії можливість повернути втрачену територію. Майбутня політика Росії щодо Південної Осетії значною мірою залежатиме від загальносвітового політичного контексту, від потужності інших великих міжнародних гравців, їхнього ставлення до російських експансіоністських планів. Важливе значення матиме ступінь зіткнення інтересів великих держав із Росією в інших регіонах, а також поглядів політичних еліт, які прийдуть до влади в РФ у перспективі. Світова спільнота повинна унеможливити офіційне приєднання Південної Осетії до Російської Федерації, оскільки це може послужити пусковим механізмом до ще більшого посилення геополітичних амбіцій Росії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гольцов А. Г. Стратегія Російської Федерації в геополітичній конкуренції на Південному Кавказі [Електронний ресурс] / А. Г. Гольцов // Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки. – 2017. – № 16. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3181.
2. Договор между Российской Федерацией и Республикой Южная Осетия о сотрудничестве и интеграции [Электронный ресурс]. – 2015. – 18 марта. – Режим доступа : http://www.mid.ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-41/43967.

3. *Иванов О. И.* Стабилизация обстановки в Южной Осетии и перспективы российско-грузинских отношений [Электронный ресурс] / О. И. Иванов // Notabene. – 2018. – Режим доступа : http://e-notabene.ru/wi/article_25258.html.
4. Интеграция и деградация: как живет Южная Осетия спустя 10 лет после войны [Электронный ресурс] // BBC News. – 2018. – 8.08. – Режим доступа : <https://www.bbc.com/russian/features-45106205>.
5. Межгосударственные отношения России и Южной Осетии с 2008 года [Электронный ресурс] // Sputnik. – 2017. – 21.03. – Режим доступа : <https://sputnik-ossetia.ru/spravka/20170321/3872610.html>.
6. Отчет о внешней торговле между Россией и Южной Осетией в 2018 году: товарооборот, экспорт, импорт, структура, товары, динамика [Электронный ресурс] // Внешняя торговля России. – 2019. – Режим доступа : <http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2019-02/torgovlya-mezhdu-rossiy-i-yuzhnoy-osetiey-v-2018-g/>.
7. Помощь России и свои доходы: в Южной Осетии приняли госбюджет на 2019 год [Электронный ресурс] // Sputnik. – 2018. – Режим доступа : https://sputnik-ossetia.ru/South_Ossetia/20181227/7817219/Pomosch-Rossii-i-svoi-dokhody-v-Yuzhnoy-Osetii-prinyali-gosbyudzheta-na-2019-god.html.
8. П'ять днів у серпні 2008 року: хроніка російсько-грузинської війни [Електронний ресурс] // BBC. – 2018. – 7 серпня. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45102927>.
9. *Сергеев А. Л.* Современная Южная Осетия: уроки и вызовы / А. Л. Сергеев. – Москва : Российский институт стратегических исследований, 2014. – 98 с.
10. *Снігур О.* Компаративний аналіз експансіоністської політики Росії у Придністров'ї, на Донбасі і в Криму та в Абхазії і Південній Осетії: паралелі та відмінності [Електронний ресурс] / О. Снігур // Центр міжнародних досліджень. – 2018. – Режим доступу : <http://da.mfa.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/PP-Frozen-Conflicts-ukr.pdf>.
11. Финансовая помощь Южной Осетии и Абхазии со стороны России [Электронный ресурс] // Sputnik. – 2018. – Режим доступа : <https://sputnik-abkhazia.ru/reference/20180806/1024614454/finansovaya-pomoshh-yuzhnoy-osetii-i-abkhazii-so-storony-ru.html>.
12. *Черник П. П.* Грузинсько-російська війна 2008 року – геополітичний реванш Росії / П. П. Черник // Держава і право. – 2011. – № 53. – С. 686–692.
13. *German T.* Russia and South Ossetia: conferring statehood or creeping annexation? / T. German // Southeast European and Black Sea Studies. – 2016. – Vol. 16. – Issue 1. – P. 155–167.
14. *Gerrits A. W.* Russian patronage over Abkhazia and South Ossetia: implications for conflict resolution / A. W. Gerrits, M. Bader // East European Politics. – 2016. – Vol. 32. – Issue. 3. – P. 297–313.
15. *Hamilton E. H.* August 2008 and everything after / E. H. Hamilton. – Philadelphia : Foreign Poicy Research Institute, 2018. – 38 p.
16. *Ivanel B.* Puppet states: a growing trend of covert occupation / B. Ivanel // Yearbook of International Humanitarian Law. – 2015. – № 18. – P. 43–65.
17. *Kakachia K. K.* Between Russian assertiveness and insecurity: Georgia's political challenges and prospect after the conflict / K. K. Kakachia // Uluslararası İlişkiler. – 2010. – P. 87–104.
18. *Kakachia K.* How the West should respond to Russia's «borderization» in Georgia / K. Kakachia // PONARS Eurasia Policy Memo. – 2018. – № 523. – P. 1–8.
19. *Lambert M.* Russian smart power at work in the Eastern Partnership [Electronic resource] / M. Lambert. – Access mode : https://think.visegradfund.org/wp-content/uploads/Lambert_Think_Visegrad.pdf
20. *Larsen J.* Deterring Russia's borderisation of Georgia [Electronic resource] / J. Larsen // Gip Commentary. – 2017. – September. – Issue 18. – P. 1–9. – Access mode : <http://gip.ge/wp-content/uploads/2017/09/Commentary18.pdf>.
21. *Otarashvili M.* Russia's quiet annexation of South Ossetia [Electronic resource] / M. Otashvili // E-Notes. – 2015. – February. – Access mode : <https://www.fpri.org/article/2015/02/russias-quiet-annexation-of-south-ossetia/>.
22. Russia and the EU: spaces of interaction / Eds. T. Hoffmann, A. Makarychev. – London : Routledge, 2018. – 270 p.

23. Saari S. The new alliance and integration treaty between Russia and South Ossetia. When does integration turn into annexation? [Electronic resource] / S. Saari // Fii Comment. – 2015. – № 9. – Access mode : <https://www.files.ethz.ch/isn/189653/comment9.pdf>.

24. Souleimanov E. A. Unrecognized states as a means of coercive diplomacy? Assessing the role of Abkhazia and South Ossetia in Russia's foreign policy in the South Caucasus / E. A. Souleimanov, E. Abrahamyan, H. Aliyev // Southeast European and Black Sea Studies. – 2018. – № 18. – P. 73–86.

25. South Ossetia: the burden of recognition [Electronic resource] // Europe report. – 2010. – June 7. – № 205. – Access mode : http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/4711~v~South_Ossetia_The_Burden_of_Recognition.pdf.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2018

Прийнята до друку 20.12.2018

THE REPUBLIC OF SOUTH OSSETIA AS A PUPPET STATE OF RUSSIAN FEDERATION

Olha Telenko

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-41-32,
e-mail: oliatelenko@gmail.com*

The article deals with the peculiarities of relations of the Republic of South Ossetia with the Russian Federation. It is shown that South Ossetia depends on Russia in different spheres and is a puppet state of Russia. Putting this de facto state into dependency, Russia has a lot of goals: destabilization of political situation in Georgia, hindering its Euro-Atlantic course, strengthening of the Russian borders in South Caucasus, satisfying its geopolitical ambitions, opening new opportunities for the Russian economy.

It is investigated that Russian-South Ossetian relations are based on a broad treaty basis which contributes to actual absorption of this de facto state by Russia. The Treaty on Alliance and Integration between the Russian Federation and the Republic of South Ossetia (2015) which plays a key role for the development of the relations of the two countries is characterized. In the article it is shown that Russia makes «unofficial occupation» of this unrecognized state, interferes in political process of it. Russia possesses military bases on the territory of South Ossetia, defends «border» between South Ossetia and Georgia, realizes a process of borderization.

In the article it is pointed out that a politics of «passportization» makes close ties of this de facto state with its patron state, increases the trust of the South Ossetian population to Russian government, gives some advantages to the population of the region. It is shown that its development would be difficult without Russian financing. Russian economic assistance is the main source of income of South Ossetia. Russia invests money into infrastructure of South Ossetia, pays pensions and salary to state employees and is a main trade partner of the republic. The ties between these two countries are strengthening because of the official status of Russian language on the territory of this partly recognized state. It facilitates propaganda of Russia in South Ossetia. It is noticed, that the politics of Russia in the region affects interests of the European Union, USA and China. Possible scenarios of future development of the relations of South Ossetia and Russia are characterized in the article.

Key words: South Ossetia; Russia; de facto state; politics of «passportization»; irredentism.